

بررسی تاثیر فناوری های نوین اطلاعاتی (ماهواره و اینترنت) بر هویت پسران جوان شهر بوکان

دکتر علیرضا کلدی^۱، خسرو فقیه^۲

چکیده

ماهواره از دهه هفتاد تا امروز در ایران، همچنان در حال رسوخ و نفوذ در اجتماع. خانواده. به ویژه جوانان بوده است و گاهی با گذشت چند هفته شاهد راه اندازی چندین شبکه جدید ماهواره ای هستیم. هنگامیکه مارشال مک لوهان نظریه دهکده جهانی را مطرح کرد کمتر کسی باور می کرد که امواج ماهواره به واسطه دستگاه تلویزیون در سراسر جهان همه مردم را به خود جلب کند و دهکده ای کوچکتر از آن چه که مک لوهان در ارزیابی آن بود تشکیل دهد.

اینترنت و ماهواره به عنوان پدیده ای فرهنگی مورد توجه قرار گرفته و تاثیر آن بر هویت اجتماعی جوانان در شهر بوکان از اهداف این پژوهش بوده است روش نمونه گیری، افراد نمونه در این پایان نامه ۱۲۰ نفر از دانشجویان پسر دانشگاه پیام نور مرکز بوکان که در فاصله سنی ۱۹ تا ۲۹ سالگی قرار دارند، انتخاب شده است. روش تحقیق در این پژوهش، پیمایش و از طریق ابزار پرسشنامه و شیوه پاسخ دهی بر اساس طیف لیکرت از خیلی مخالف تا خیلی موافق تنظیم شده.

و طرح پژوهش، بررسی جامعه شناختی تاثیرات ماهواره و اینترنت بر هویت اجتماعی پسران جوان در شهر بوکان می باشد.

و در ارتباط با فرضیات مطرح شده، قابل ذکر است که فرضیات تحقیق در دو مورد هویت دینی و هویت قومی مورد تأیید قرار گرفته. و آن هم ناشی از نفوذ فن اوریهای نوین و ارزشهای متناسب با آن که بتدریج در شهر بوکان به مرحله اثر گذاری خود نزدیک شده است و هویت قومی و دینی جوانان این شهر را متحول کرده است و با بحران هویت مواجهه ساخته است.

نتیجه گیری کلی اینکه اینترنت و ماهواره بعنوان پدیده های جدید بیشترین تاثیر بر جوانان را دارند و جوانان از اینترنت و ماهواره علاوه بر سرگرمی برای کارهای تحقیقاتی هم استفاده می کنند و بین فناوریهای نوین (ماهواره و اینترنت) و هویت دینی و قومی پسران جوان این شهر همبستگی معناداری وجود دارد.

واژگان کلیدی: هویت، هویت اجتماعی، ابعاد هویت اجتماعی، فن اوریهای نوین اطلاعاتی (ماهواره، اینترنت).

تاریخ پذیرش مقاله: ۱۳۸۸/۱۱/۱۰

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۸۸/۹/۱۶

^۱ - استاد گروه جامعه‌شناسی دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی (نویسنده مسئول) arkaldi@yahoo.com

^۲ - کارشناس ارشد جامعه‌شناسی

مقدمه

از زمانی که عصر سرمایه داری آغاز شده تنوع فرهنگی و استقلال به وسیله مکانیسم های فرهنگ غربی یا امپریالیسم مورد تهدید قرار گرفت و فن آوری های نوین اطلاعاتی نقش مهمی را در این فرایند بازی کرده و می کنند و بدین ترتیب فن آوری های نوین اطلاعاتی، قابل دسترسی ترین وسیله برای شناخت و تغییر و پدید آوردن هویت هستند و دیگر اینکه جهان امروزه را به ویژه در دهه اخیر (عصر ارتباطات) نامیدند و تأثیر این مفهوم در علوم انسانی با تعبیری همچون «دانایی» انفجار اطلاعات، «انقلاب اطلاعات» و «ارتباطات» و «جامعه اطلاعاتی» بیان می کنند، این تحولات فعالیت های ارتباط جمعی و خصوصی را به هم نزدیک کرده و زمان و مکان را از هم دیگر جدا نموده اند. در همین زمینه گیدنز به جدایی زمان و مکان و هاروی به فشردگی زمان، مکان، و ریتزر به مفهوم غیر مکان و غیر زمان اشاره دارند. با سرعت پیشرفت این فن آوری ها دوره سیال و ابهام آمیزی از پیامدهای احتمالا منفی دنیای مدرن و رسانه های ارتباطی نوین آن برای انسان معاصر ترسیم می شود، به نظر می رسد فن آوریهای اطلاعاتی از یکسو وحدت اجتماعی را تهدید می کند و از سوی دیگر پادزهری برای تهدیداتی هستند که از طرف سایر نیروهای اجتماعی از قبیل تحرک و دگرگونی سریع، متوجه همین وحدت می شود.

بدون تردید ما امروزه در انقلابی ترین دوران تاریخ بسر می بریم و تغییر و تحول دایمی به واقعیت انکارناپذیر و اساس حیات اجتماعی بدل شده است. و عملا در تمامی طول تاریخ بشر، آهنگ. تغییر اجتماعی بسیار کنده بود است و اکثر مردم همان شیوه های پدرانشان را دنبال می کردند، حال آنکه امروزه برعکس، ما در جهانی متحول و دستخوش دگرگونی چشمگیر و دائمی، زندگی می کنیم، به قسمی که شگفت انگیزترین رویداد دنیای معاصر را می توان سرعت بی سابقه تغییرات اجتماعی دانست (گیدنز، ۱۳۷۰، ص ۵۵۵). در این پژوهش آنچه که مورد توجه قرار گرفته است این است که آیا دسترسی و میزان بهره مندی از امکانات تکنولوژیک و با عبارتی دیگر حضور فن آوریهای نوین اطلاعاتی هویت اجتماعی افراد را تحت تأثیر قرار می دهد؟

طرح مسأله

فن آوریهای نوین اطلاعاتی در دنیای امروز باعث تحولات پیچیده در روابط و مناسبات انسانی شده است و سبب ایجاد شکل جدیدی از الگوهای ارتباطی و به مقوله هویت مفهوم جدیدی بخشیده است و در این میان ماهواره و اینترنت نیز به عوان یکی از مظاهر بارز فناوری های نوین

بررسی تاثیر فناوری های نوین اطلاعاتی (ماهواره و اینترنت) بر هویت ۳۷

اطلاعاتی تاثیر بسیاری بر ساختارهای اجتماعی- فرهنگی جوامع امروزی داشته است. به اعتقاد کاستلز جایگاه اینترنت به عنوان زیر ساخت اساسی جامعه اطلاعاتی بسیار مهم است و انقلاب اطلاعاتی در عصر حاضر تاثیر شگرفی در ابعاد مختلف زندگی انسانها گذاشته است که از مهم ترین آنها می توان بر تاثیر فن آوریهای نوین اطلاعاتی بر «فرهنگ ها» اشاره کرد (کاستلز، ۱۳۸۰، صص ۶۸-۷۰)

با توجه به انقلاب ارتباطات و پیدایش روز افزون فن آوریهای نوین ماهواره ای، هویت جوانان بوکان در حال تجربه کردن نوعی گذراست، که دارای ویژگی های خاص خود بوده است و پیامدهای متعددی نیز برای هویت فرهنگ کردها به دنبال دارد، به گونه ای که در اثر ارتباط نزدیک جوانان این شهر به علایق و ظواهر جذاب این فن آوریهای نوین (ماهواره و اینترنت) به سمت بی تفاوتی نسبتا شدید نسبت به هویت اصیل و سنتی خود تمایل پیدا کرده اند. به نظر می رسد مرحله بعدی حیات این نسل در راستای تداوم هویت بومی و سنتی آنها میسر نیست و این امر در ابتدا به بحران هویت و سپس به تغییر هویتی می انجامد که نه تنها برای جوانان این شهر بلکه برای فرهنگ و هویت کردی عواقب ناگواری به دنبال خواهد داشت. امروزه کمتر کسی در این گزاره تشکیک می کند که جهان وارد عصر، تازه ای شده، و نمادشان اطلاعات است و موتور محرکه این تحولات سریع و برق آسا تحولات پرشتاب علمی- تکنولوژیک بوده است که جهان را در زوایای گوناگون متأثر ساخته است (رسانه، ۱۳۸۴، ص ۵).

و با توجه به اینکه ماهواره و اینترنت یکی از تاثیر گذار ترین فن آوری های نوین اطلاعاتی در امر هویت یابی در عصر حاضر می باشد و امروزه استفاده از فن آوریهای نوین اطلاعاتی باعث شده است که حجم وسیع از برنامه های برون مرزی و فراستی به فضای فکری جوامع وارد شده و بر ابعاد مختلف زندگی فردی و جمعی افراد تاثیر بگذارد، یکی از این ابعاد مهم، بعد هویتی افراد می باشد و هویت که از نیازهای روانی و پیش نیاز هر گونه زندگی جمعی است و بدون تعیین یک چهارچوب برای هویت اجتماعی، افراد بی ریشه، همانند یکدیگر بوده و هیچ کدام از آنها نمی توانند به شکلی معنادار و پایدار با یکدیگر پیوند یابند. لذا می توان ادعا کرد بدون «هویت اجتماعی جامعه ای وجود نخواهد داشت» هویت اجتماعی که ناشی از ظهور فن آوریهای نوین اطلاعاتی (ماهواره و اینترنت) می باشد «و اثر مهم و ضرورت در این نوشتار بحث اصلی این است که فن

آوریهای نوین اطلاعاتی (ماهواره و اینترنت) چه تأثیری بر هویت اجتماعی پسران جوان در این شهر دارد؟

امروزه جهان بیش از هر زمان دیگری به هم فشرده و درهم تنیده شده است. تحت تأثیر وسایل ارتباط جمعی و انفجار اطلاعات، جهان نوشکل گرفته است که در بسیاری از موارد تفاوت‌های بنیادی با گذشته دارد و کشور ما نیز در معرض چنین تغییر و تحولی قرار گرفته است توجه به گسترش کافی نت‌ها و کلوب‌ها و توسعه شهرنشینی و ... و تأثیرپذیری از تحولات اخیر جهان و منطقه در ارتباط با کردها، منجر به تغییرات عمده‌ای در سبک نگرش و زندگی افراد این جامعه گشته است و هویت را متغیر تر و سیال تر از گذشته ساخته است و با فروپاشی ساختارهای سنتی نظیر اجتماعات عشایری، روستایی و گسترش شهرنشینی، تحرکات جمعیتی و رشد بی‌شتابان فناوریهای اطلاعاتی و ارتباطاتی گسترش امکانات و ابزارهای نوین به منظور کسب اطلاعات و آگاهی بیشتر، تشدید تعاملات بین فرهنگها، اقوام و ملل متفاوت، باعث شده که اغلب مردم در برابر الگوهای محلی و جهانی، متفاوت و متعارضی، قرار بگیرند.

با توجه به اینکه یکی از مهم‌ترین ابعاد زندگی افراد که در این راستا تا حد زیادی تحت تأثیر قرار می‌گیرد، بعد هویتی زندگی فردی و اجتماعی افراد است و در این میان جوانان بیشتر از هر قشر دیگری تحت تأثیر این پدیده دنیای جدید قرار گرفته‌اند، بنابراین مطالعه و تحقیق در این زمینه از اهمیت و ارزش خاصی برخوردار است و فواید زیادی را در بردارد که عبارتند از:

(۱) مطالعه در زمینه فن آوریهای نوین اطلاعاتی، به درک و شناخت بهتر آثار این پدیده منجر خواهد شد.

(۲) بررسی و تأثیر فن آوریهای نوین اطلاعاتی (ماهواره، اینترنت) بر هویت اجتماعی منجر به شناخت بهتر تأثیرات این پدیده بر هویت اجتماعی جوانان خواهد شد.

(۳) بررسی و تأثیر فن آوریهای نوین اطلاعاتی بر هویت اجتماعی، باعث شناسایی منابع جدید هویت‌یابی خواهد شد.

(۴) شناسایی منابع جدید هویت، منبع مهمی برای برنامه‌ریزی هویتی خواهد شد.

(۵) شناسایی منابع جدید هویت‌یابی، منجر به دست‌یابی پژوهشگران به نتایج تازه هویت‌یابی خواهد شد که خود می‌تواند بنیانی برای استفاده و به‌کارگیری این یافته‌ها در پژوهش‌های بعدی در زمینه مطالعات هویتی، فراهم سازد.

بررسی تاثیر فناوری های نوین اطلاعاتی (ماهواره و اینترنت) بر هویت ۳۹

با توجه به اینکه هدف اصلی پژوهش حاضر، بر تأثیر فن آوریهای نوین اطلاعاتی (ماهواره و اینترنت) بر هویت اجتماعی پسران جوان شهر بوکان می باشد.

براین اساس پرسش اصلی و ابتدائی این پژوهش عبارت است از اینکه «آیا فن آوریهای نوین اطلاعاتی (ماهواره و اینترنت) بر هویت اجتماعی جوانان تأثیر می گذارد؟ به دیگر سخن آیا میزان دسترسی به ماهواره و یا ارتباطات کامپیوتری، هویت اجتماعی طرف تعامل را متأثر می سازد و سؤالات تحقیق با تمرکز بر ۴ نوع هویت که عبارتند از هویت فردی، هویت خانوادگی، هویت دینی، هویت قومی

مبانی نظری تحقیق

الف: نظریه های هویتی

هویت به معنی چه کسی بودن از نیاز طبیعی انسان به شناخته شدن و معرفی شدن به چیزی یا جایی نشأت می گیرد. این احساس نیاز به تعلق نیازی ذاتی و اساسی است که در هر فرد وجود دارد از دیدگاه روانکاوانه، هر شخصی در زندگی خود پیوسته تجربیاتی می اندوزد و بر هسته ی اصلی شخصیت خود لایه های جدید می افزاید، چنان که افزایش و تثبیت این لایه ها سبب شکل گیری هویت آدمی می شود (حاجیان، ۱۳۷۹، ص ۱۹۵).

به لحاظ لغوی واژه هویت Identity از واژه Identities مشتق شده و به دو معنای ظاهراً متناقض به کار می رود. ۱- همسانی و یکنواختی مطلق ۲- تمایز که در برگیرنده ثبات یا تداوم در طول زمان است و آنتونی گیدنز در باب یکی از مهم ترین زوایای هویت یعنی هویت شخصی می گوید: " هویت شخصی نوعی خصیصه متمایز، یا حتی مجموعه ای از خصیصه های متمایز نیست که در اختیار فرد قرار گرفته باشد. هویت شخصی در حقیقت همان "خود" است که شخص آن را به عنوان بازتابی از زندگی اش می پذیرد (گیدنز، ۱۳۷۸، ص ۸۲).

به اعتقاد عماد افروغ هویت ماهیتی پارادوکسیکال دارد. اولین پارادوکس هویت به این ویژگی بر می گردد که هویت به طور همزمان حامل یک عامل ایستا و یک عنصر پویا است. پارادوکس دیگر به هویت چندگانه مربوط می شود، معمولاً افراد و گروههای مختلف اجتماعی الزاماً به یک هویت وابسته نیستند و می توانند هویت های مختلفی را داشته باشند.

پارادوکس سوم به این نکته بر می‌گردد که اگر ما بخواهیم بر هویت تکیه کنیم، چون هویت، باردار و ارزش و احساس است، با رفتار عقلانی تباین می‌کند (افروغ، ۱۳۸۶، ص ۳۲). و مفهوم هویت دارای ویژگیها و خصوصیتی است در اینجا چند نمونه از مهم‌ترین آنها اشاره می‌شود.

چند لایگی: اصولاً هویت، امری چند لایه یا چند سطحی است و بر پایه تعدد قرار دارد و هویت امری ایستا و بدون تغییر و دگرگونی است، یک از ویژگیهای هویت و پویایی و تحول آن است. **تقویت و تضعیف:** مشخصه دیگر هویت که با ویژگی قبلی ارتباط نزدیکی دارد، امکان تقویت یا تضعیف هویت در کلیه سطوح و لایه‌ای آن در مقاطع مختلف است.

تعارض هویتها: یکی دیگر از ویژگیهای هویت تعارض هویتها در سطوح و لایه‌های مختلف آن است (ارمکی و دیگران، ۱۳۸۶، ص ۱۱۵).

تعاریف موجود از «هویت اجتماعی» به شرح زیر می‌باشد:

احساس تعلق و همبستگی به جامعه و فرهنگ آن به گونه‌ای که در رفتار اعضا تأثیرگذار و این رفتار در اکثریت اعضا مشترک باشد و عضو این جامعه از سایر جوامع متمایز نماید. فرد در مقابل هنجارها و ارزشهای جامعه خود احساس تعهد و تکلیف کند و در امور مختلف آن مشارکت جوید» (آمال، ۱۳۷۵، ص ۸۲).

هویت دینی هر جامعه زیرمجموعه ایست از هویت فرهنگی آن جامعه. هویت شخصی نوعی خصیصه متمایز، یا حتی مجموعه‌ای از خصیصه‌های متمایز نیست که در اختیار خود قرار گرفته باشد. هویت شخصی در حقیقت همان «خود» است. هویت قومی هویتی است که اعضای آن احساس اشتراک در اصل و ریشه ادعای تاریخ و سرنوشتی متمایز و مشترک و یک یا چند ویژگی متمایزکننده دارند و احساس یگانگی جمعی و همبستگی می‌کنند.

ب: فناوری اطلاعات و نظریه پردازان این حوزه:

مانوئل کاستلز با احتیاط و وسواس از کاربرد مفهوم (فن‌آوریهای اطلاعاتی) سخن به میان می‌آورد و به صورت مشروط آن را به کار می‌برد، و می‌گوید به نظر می‌رسد نام بردن از فن‌آوری‌های اطلاعاتی که تلویحاً به معنای همگونی جهانی، شکل‌های اجتماعی همه‌ی بخش‌های نظام نوین است چندان مناسب نباشد. مسلماً چنین ادعایی به لحاظ تجربی و نظری قابل دفاع نیست. و امروزه اطلاعات و فن‌آوریهای نوین اطلاعاتی آنچنان بر جنبه‌های مختلف زندگی سیاسی، اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی افراد و اجتماعات تأثیر گذاشته است که نمی‌توان از آن غفلت نمود

بررسی تاثیر فناوری های نوین اطلاعاتی (ماهواره و اینترنت) بر هویت ۴۱

و تأثیر اطلاعات و فن آوری های اطلاعاتی هم از جهت ایجاد فرصت های طلایی جدید و هم از نظر تحولات اجتماعی قابل مطالعه است و ظهور فن آوری های نوین اطلاعاتی در دهه ۱۹۷۰ که همراه با گسترش علوم رایانه ای و اطلاعات صورت گرفته، عاملی مهم در فهم تحولات اجتماعی بوده است، و در تعریف فن آوری های اطلاعات طبق تعریف محسنی می توان گفت: مجموعه ای از وسایل، تجهیزات، نرم افزارها و به طور کلی خدمات و محصولات است که بستر اولیه، تولید، توزیع و اثربخشی انواع مختلف اطلاعات می باشد (محسنی، ۱۳۸۰).

- رونالد رابرتسون یکی دیگر از متفکرانی که در این زمینه اظهار نظر کرده است و جهان را در قالب نظریه ی (جهانی شدن) تجزیه و تحلیل می کند، وی معتقد است که مفهوم جهانی شدن هم به در هم فشرده شدن جهان و هم تراکمه آگاهی نسبت به جهان به عنوان یک کل دلالت دارد.

- رابرتسون در اینجا از انقلاب ارتباطات، به عنوان یکی از عوامل عمده ی موثر بر شکل گیری جهانی شدن، سخن به میان می آورد (ویستر، ۱۳۸۲، ص ۲۵۱).

- جان فیدر معتقد است انقلابی در جهان روی داده است که تحولی در روش زندگی ما به وجود آورده و به یک یا چند طریق، همه انسانهای روی کره زمین را تحت تاثیر قرار داده است. تعریف فناوری اطلاعات: به دلیل ماهیت تغییر پذیری آن بایستی همراه با یک نگرش دینامیک باشد تا استاتیک. فن آوری های نوین اطلاعاتی بیشتر یک استراتژی، اندیشه، فکر و ابزار در حوزه انسانها همراه با نوآوری هستند (زرگر، ۱۳۸۲، ص ۲۴).

- دانیل بل یکی دیگر از نظریه هایی که در این بخش مورد بررسی قرار می گیرد نظریه ی (پسا صنعتی) جامعه شناسی قدیمی و معروف آمریکایی یعنی پروفیسور (دانیل بل) است به گفته ویستر (نظریه ی پسا صنعتی گرایی) دانیل بل معروف ترین توصیف از جامعه اطلاعاتی است و دانیل بل که پیشرفت فناوری های ارتباطی در دهه ی اخیر را زمینه ساز تحول شگرف اجتماعی و شکل گیری جامعه ی اطلاعاتی محور می داند (ویستر، ۱۳۸۰، ص ۵۵۰).

- فرانک ویستر انتقادات بسیاری بر نظریه ی جامعه (پسا صنعتی) دانیل بل دارد و در نهایت در مورد وی چنین اظهار نظر می کند: (ما با واقعیت زندگی در دنیایی که در آن اطلاعات و فعالیت اطلاعاتی بخش حیاتی را در سازماندهی روزمره و بسیاری از کارها تشکیل می دهد، روبه رویم. با هر مقیاسی مهم و دامنه ی اطلاعات شتابی چشمگیر یافته است

- آنتونی گیدنز نظریات خود را در چهار چوب مدرن تر ارائه می کند و در کتاب (دولت ، ملت و خشونت) به شرح و چگونگی توسعه و اهمیت اطلاعات در رشد و افزایش نظارت دولت - ملت و کنترل هر چه بیشتر مردم به وسیله ی آن و نیز توسعه ابزارهای اعمال خشونت در درون و میان ملت ها اختصاص یافته است (گیدنز ، ۱۳۷۷ ، ص ۵۵۸) .

مارک پاستر در «عصر دوم رسانه ها» تاکید می کند در دوره جدیدی که اینترنت و ارتباطات الکترونیک در جامعه سیطره دارد این اطلاعات و داده ها و به عبارت دقیقتر کلمه این اجتماعات مجازی هستند که هویت افراد را می سازند. هویتها در معرض وضعیت کاملا جدیدی قرار دارند. ساختارهای اجتماعی متأثر از تکنولوژی اطلاعات و ارتباطات فهم و درک جدیدی از ذهنیت را آشکار می سازد که به انسان به عنوان پدیده ای چند لایه ، تغییر پذیر و منفعل می نگرد و با هرگونه تثبیت هویت می ستیزد.

فن آوری های نوین اطلاعاتی مبین هویت بی ثبات، تغییر پذیر و منعطف انسان جدید است. « هویت اجتماعی در جامعه اطلاعاتی به دلیل ظهور اجتماعات مجازی به شدت تهدید می شود. اجتماعات مجازی تهدیدی برای اجتماعات واقعی است. در واقع در اجتماعات مجازی معمولا افراد حداقل در یک چیز اشتراک دارند و آن علایق و منافع است که آنها را دور هم جمع می کند.

بررسی آثار و پیامدهای جامعه ای شبکه ای به روی هویت اجتماعی جوانان (مطالعه موردی جوانان شهر کرمانشاه) نویسنده مهدی قادری (۱۳۸۴) و حجم نمونه ی این تحقیق ۳۸۴ نفر است که از این تعداد ۲۰۰ نفر مرد و ۱۸۴ نفر از پاسخگویان را زن تشکیل می دهد. بعلاوه تفاوت میانگین دو گروه در مقیاس هویت مذهبی نشان می دهد که استفاده از ماهواره و شبکه های خارجی تلویزیون بر هویت مذهبی نوجوانان تاثیر دارد. و موضوع دیگر تاثیر فضای سایبرنتیک بر هویت اجتماعی ، محقق بهزاد دوران بررسی نتایج تحقیق رابطه معناداری را میان تجربه ی فضای سایبرنتیک و هر یک از سه سطح هویت اجتماعی (هویت خانوادگی ، هویت همسالان و هویت ملی) پاسخگویان آشکار ساخته است.

روش تحقیق

داشتن روش برای رسیدن به هدف یکی از ضروریات هر تحقیق علمی است. به ویژه اگر از روش های مناسبی استفاده شود در این تحقیق. روش اصلی تحقیق پیمایشی است .

بررسی تاثیر فناوری های نوین اطلاعاتی (ماهواره و اینترنت) بر هویت ۴۳

جامعه آماری: در این تحقیق، جامعه آماری دانشجویان پسر دانشگاه پیام نور مرکز بوکان که در دوره کارشناسی در سال تحصیلی ۸۸-۸۷ در فاصله سنی ۱۹ تا ۲۹ سالگی قرار دارند. مورد بررسی قرار گرفته. نمونه آماری و برآورد حجم نمونه: روش نمونه گیری رد این تحقیق به صورت تصادفی و با بهره گیری از فرمول کوکران و با حجم نمونه ۹۱۱ نفر برآورد گردیده و با در نظر گرفتن احتمال ریزش و همچنین خطای ممکن در امر تحقیق، حجم نمونه ۱۲۰ نفر در نظر گرفته شد.

روش گردآوری داده ها: در این تحقیق از روش کمی برای جمع آوری اطلاعات و از تکنیک پرسشنامه و مصاحبه و با استفاده از طیف لیکرت از کاملاً موافق و با نمره (۵) تا کاملاً مخالف و نمره (۱) استفاده شده است.

روش تجزیه و تحلیل داده ها: در این تحقیق از نرم افزار SPSS استفاده شده. بدین صورت که داده ها جمع آوری شده و پس از کد گذاری وارد رایانه شده تا کار استخراج داده ها صورت گیرد و از روش امار توصیفی و هبستگی پیر سون جهت تجزیه و تحلیل داده ها و فرضیات استفاده شده است.

فرضیات تحقیق: بین میزان دسترسی به فن آوریهای نوین اطلاعاتی (ماهواره و اینترنت) و هویت اجتماعی پسران جوان رابطه معنادار وجود دارد.

(۱) بین میزان دسترسی به ماهواره و اینترنت و هویت فردی پسران جوان رابطه معنادار وجود دارد.

(۲) بین میزان دسترسی به ماهواره و اینترنت و هویت خانوادگی پسران جوان رابطه معنادار وجود دارد.

(۳) بین میزان دسترسی به ماهواره و اینترنت و هویت قومی پسران جوان رابطه معنادار وجود دارد.

(۴) بین میزان دسترسی به ماهواره و اینترنت و هویت دینی پسران جوان رابطه معنادار وجود دارد.

در این تحقیق به دلیل حجم متغیرها به تعریف مختصری از آنان اشاره می شود.

متغیرهای مستقل: شاخص های جمعیتی و شخصی: شامل وضعیت تاهل، سن، رشته تحصیلی، بعد خانوار، و میزان درآمد فردی و ...

شاخص های مربوط به فنا ورهای اطلاعاتی: ماهواره، اینترنت، محل استفاده، مدت ساعت و سال استفاده، نحوه اتصال به شبکه، و ...

متغیرهای وابسته: هویت اجتماعی و انواع آن که شامل هویت فردی و قومی و دینی و خانوادگی که هر کدام دارای ۸ گویه که ترکیبی از گویه های خود محقق و تحقیقات انجام شده که از اعتبار

بالایی بر خوردار بوده اند انتخاب شده و اجرا شده.

یافته‌های تحقیق

الف: توصیفی اجمالی از نمونه مورد مطالعه

داده‌های حاصل از این تحقیق رامی توان به قرار زیر ارائه داد.

بر اساس داده‌های بدست آمده بیشترین پاسخگویان در فاصله سنی ۱۹ تا ۲۲ و کمترین فراوانی متعلق به گروه‌های سنی ۲۵ تا ۲۷ و نزدیک به ۹۵ درصد آنها مجرد و ۵ درصد آنها متأهل بوده‌اند. و نزدیک به ۸۷/۳ درصد پاسخگویان در رشته‌های علوم انسانی مشغول به تحصیل که از این تعداد ۷۳/۳ آنها هیچ شغلی نداشته‌اند و کمترین میزان درآمد فردی پاسخگویان که شامل ۶۵ درصد آنها بوده کمتر از ۵۰ هزار تومان در ماه بوده و تنها ۷/۵ درصد آنها بیش از ۱۵۰ هزار تومان درآمد در ماه داشته‌اند.

و در ارتباط با تحصیلات پدر پاسخگویان ۱۵/۸ درصد تحصیلات بالا داشته و ۷۸/۳ درصد تحصیلات پایین داشته‌اند.

و از نظر میزان دسترسی به ماهواره و اینترنت ۱۰۰ درصد پاسخگویان دسترسی داشته و ۷۰ درصد پاسخگویان از طریق کارت اینترنت و بقیه از طریق ابونمان استفاده کرده.

ب: تجزیه و تحلیل داده‌ها و آزمون فرضیه‌ها

در ادامه برای آزمون کردن فرضیات طرح شده در تحقیق شاخص کلی میزان استفاده از فناوریهای نوین ساخته شد و با شاخص‌های وجوه گوناگون هویت در ارتباط قرار داده شد.

جدول شماره (۱) رابطه میزان دسترسی به ماهواره و اینترنت و هویت‌های پاسخگویان

هویت فردی	هویت قومی	هویت خانوادگی	هویت دینی		
-062	-403	-158	-452		ضریب همبستگی شاخص
.503	.000	.086	.000	Sig. (2-tailed)	کلی استفاده از فناوری
120	120	120	120	N	و انواع هویت

فرضیه اول: بین میزان دسترسی به ماهواره و اینترنت و هویت دینی پسران جوان رابطه معنادار وجود دارد

ضریب همبستگی محاسبه شده برای هویت دینی و میزان کلی استفاده از این فناوریها ۴۵۲/- بدست

بررسی تاثیر فناوری های نوین اطلاعاتی (ماهواره و اینترنت) بر هویت ۴۵

آمد که نشان می دهد با افزایش استفاده، شاخص هویت دینی افراد کاهش می یابد و این عدد در فاصله ۹۹٪ نیز معنادار است. از این روی این فرضیه تأیید می شود.

فرضیه دوم: بین میزان دسترسی به ماهواره و اینترنت و هویت خانوادگی پسران جوان رابطه معنادار وجود دارد.

در مورد میزان کلی استفاده از فناوریها و هویت خانوادگی نیز عدد بدست آمده ۱۵۸- بود که علاوه بر اینکه شدت چندانی را نشان نمی دهد در فواصل مورد نظر نیز معنادار نیست. و فرضیه دوم رد می شود.

فرضیه سوم: بین میزان دسترسی به ماهواره و اینترنت و هویت قومی پسران جوان رابطه معنادار وجود دارد.

اما ضریب همبستگی میان شاخص هویت قومی و شاخص میزان استفاده از فناوری های نوین عدد ۴۰۳- بدست آمد که نشان دهنده این است که با افزایش میزان استفاده، شاخص هویت قومی افراد کاهش می یابد. و در فاصله ۹۹٪ نیز این عدد معنادار است. و از این روی این فرضیه نیز تأیید می گردد.

فرضیه چهارم: بین میزان دسترسی به ماهواره و اینترنت و هویت فردی پسران جوان رابطه معنادار وجود دارد.

در مورد هویت فردی و میزان استفاده از فناوری های نوین نیز عدد حاصل ۰۶۲- بود که همبستگی بسیار ضعیفی می باشد و در هیچ فاصله ای ازل فواصل مورد نظر معنادار نمی باشد. و بردیت ترتیب این فرضیه نیز رد می شود.

فرضیه اصلی تحقیق

بین میزان دسترسی به فن آوریهای نوین اطلاعاتی (ماهواره و اینترنت) و هویت اجتماعی پسران جوان رابطه معنادار وجود دارد.

اما برای استفاده کلی از ماهواره و اینترنت به عنوان صورتهای اصلی و رایج استفاده از فناوریهای نوین و ترکیب صورت های گوناگون هویت به عنوان یک هویت واحد و در قالب هویت اجتماعی نیز شاخص سازی گردید و این شاخصها در ارتباط با یکدیگر قرار گرفت و ضریب همبستگی مورد نظر محاسبه گردید که نتایج آن در جدول زیر ارائه گردیده است.

جدول شماره (۲) رابطه میزان دسترسی به فناوری های نوین اطلاعاتی و هویت اجتماعی پاسخگویان

-480	ضریب همبستگی	همبستگی میان هویت اجتماعی باشاخص میزان استفاده از فناوری های نوین
.000	Sig. (2-tailed)	
120	N	

همانگونه که در جدول بالا نیز مشخص است میزان ضریب همبستگی مشاهده شده $0.480-$ است که معنای آن این است که هرچه قدر میزان استفاده از فناوری های نوین افزایش می یابد، شاخص هویت اجتماعی افراد کاهش می یابد و این همبستگی در فاصله معناداری 99% نیز معنادار است. و این فرضیه نیز تأیید می گردد.

بحث و نتیجه گیری

وسایل و فناوریهای جدید با سرعت تمام در جوامع نفوذ می کند و گسترش می یابد. این ابزارها اگرچه خدماتی را به کاربرانش ارائه می کند و این تصور را بوجود می آورند که به کلی تحت انقیاد و کنترل کاربران می باشند اما رفته رفته آثار فرهنگی خود را به جای می گذارند که اگرچه این تغییرات بسیار خزنده و آرام شکل می گیرند اما در دراز مدت می تواند به تحولات عظیم و شگرفی منجر گردند. دو صورت از ابزار تکنولوژیک جدید که استفاده از آنها در ایران گسترش فراوانی یافته است و به خصوص نسل جوان را هر روز بیش از گذشته درگیر خود می سازد یعنی استفاده از کانالهای ماهواره ای و اینترنت در این تحقیق مورد بررسی قرار گرفتن و تلاش گردید تا هم تغییری میزان استفاده از آنها با هویت اجتماعی در مورد جوانان دانشجوی شهر بوکان مورد تحقیق قرار گیرد و روابط میان آنها کشف گردد. اما از فرضیاتی که پیش از کار میدانی مورد نظر واقع قرار گرفته بود و مورد تحقیق قرار گرفتند می توان به موارد زیر اشاره نمود.

همانگونه که دیده می شود در این تحقیق دو وجه از هویت بیش از همه هم تغییری با میزان استفاده از فناوریهای اطلاعاتی نشان می دهد. وجه دینی هویت و وجه قومی آن. و دو وجه دیگر آن یعنی هویت فردی و خانوادگی هویت هم تغییری کمتری را با میزان استفاده از فناوریهای نوین نشان می دهد اگر به دنبال توجیحات و دلایلی برای این امر بگردیم می توان به موارد زیر به اختصار اشاره نمود.

- ابزارهای جدید به عنوان وسایلی برای گسترش ارزشهای جهانی جدید.

فناوریهای جدید همچون هر وسیله دیگری با خود ارزشها و هنجارهایی را همراه می آورد که معمولا این ارزشها ریشه در خواستگاه این تکنولوژیها دارند. ماهواره و اینترنت نیز اگرچه به عنوان ابزارهایی بی طرف که در هر فرهنگ و زمینه ای قابل استفاده هستند معرفی می شوند اما کشورهایی که نخستین بار دست به ابداع آنها زده اند در زمینه تحمیل ارزشهای فرهنگی خود بر این ابزار و انتقال آنها به دیگر سرزمین ها نیز از دیگران پیش هستند و ارزشهای فرهنگی خود را در قالب ارزشهای استاندارد جهانی به دیگر مردمان معرفی می نمایند. از این رو دو بخش اساسی هویت در معرض حمله قرار می گیرند نخست هویت قومی که در قالب ارزشهای جهانی و استاندارد های جدید مورد حمله قرار می گیرد و با هویت جهانی جایگزین می گردد و دیگر هویت دینی افراد کاربر است که تضعیف می گردد و در جهانی که تلاش می کند تا ارزشهای دینی را بیش از پیش تضعیف شده ببیند این ارزشها در دراز مدت به نفع ارزشهای غیر دینی کنار میروند.

- ابزارهای جدید به عنوان رواج دهنده سبک های جدیدی از زندگی

در ادامه نکته بالا می توان به این نیز اشاره داشت که ابزارهای تکنولوژیک همواره علاوه بر ارزشها و نکات فرهنگی که با خود به دیگر جوامع انتقال می دهند، سبک های جدیدی از زندگی را نیز به کاربران نشان تحمیل می کنند. مثلا استفاده از اینترنت به گونه ای است که کاربران را به استفاده انفرادی از آن وادار می کند و یا استفاده از تلویزیون و کانالهای ماهواره ای پیوندهای میان افرادی را که در کنار هم نشسته و از آنها استفاده می کنند به سود رابطه با خود تضعیف می کنند و یا هر دو این ابزارها قدرت انتخاب بسیار زیادی به کاربران نشان می دهند و سلیقه فردی آنها در کاربرد این وسایل بر هر چیز دیگری مقدم می گردد و از این رو شاید بتوان دید که یکی از عناصر اصلی

- نقش زمان و مکان در استفاده از این تکنولوژی ها و تحمیل صورت های جدید سبک زندگی به کاربران

یکی از پیامدهای بسیار مهم وسایل ارتباطی جدید پیچیده شدن و صورتبندی جدید بسیاری از مفاهیم گذشته مانند زمان و مکان است. زمان و مکان به عنوان بستری برای انجام رفتارهای روزمره در آن بستر انجام میپذیرد دستخوش تغییرات فراوانی شده اند و همین تغییرات باعث تحمیل صور جدیدی از شیوه های زندگی به کاربران این وسایل شده است. این صورت های جدید دیگر کمتر جایی برای انجام رفتارهای دینی و یا قومی که معمولا با زما و مکان پیوستگی فراوان دارند باقی می گزارند.

- **عدم تغییر آسان ارزشهای خانوادگی و فردی.**

اما بعد از برشمردن چند دلیل برای تغییر هویت دینی و یا قومی با استفاده از فناوری های نوین ، همانگونه که در نتایج تحقیق نیز دیده شد هویت های فردی و خانوادگی چندان هم تغییری شدیدی با آن نشان نمی دهند. علت آن را شاید بتوان در دو بند ارائه نمود.

نخست استواری بیشتر ارزشهای خانوادگی و فردی است که شاید به سرعت تغییر نکنند و میزان دلبستگی فرد به آنها بیش از دیگر صور هویت باشد.

دوم آنکه از آنجائیکه معمولا در جریان تحولات اجتماعی کل اعضای خانواده تا حدود زیادی دستخوش تغییر در ارزشها می گردند. اختلاف این اعضا با کل خانواده به راحتی دیگر صور هویت قابل ملاحظه نیست.

منابع

- آزادارمکی، تقی[...و دیگران](۱۳۸۶). **هویت در ایران. رویکرد سیاسی، اجتماعی و فرهنگی**. تهران: انتشارات جهاد دانشگاهی،
- المال، فرنگیس(۱۳۷۵). بررسی عوامل مؤثر بر شکل گیری هویت فرهنگی، پایان نامه کارشناسی ارشد رشد علوم اجتماعی، دانشگاه علامه طباطبایی تهران،
- تاجیک، محمدرضا(۱۳۸۲). پسامدرنیسم، تمایز و هویت ایرانی، مجموعه مقالات فرهنگ در عصر جهانی دوم، نشر روزنه،
- حاجیان، ابراهیم(۱۳۷۹). تحلیل جامعه شناختی هویت ملی در ایران و طرح چند فرضیه. **فصلنامه مطالعات ملی**. سال دوم، شماره ۵.
- دواس، دی، ای(۱۳۷۶). **روش پیمایش در تحقیق اجتماعی**. ترجمه مریم رفعت جاه و رخساره کاظم. تهران. مرکز ترجمه و نشر کتاب،
- رجایی، فرهنگ(۱۳۸۲). **مشکل هویت ایرانیان امروز. ایضای نقش در عصر یک تمدن و چند فرهنگ**. تهران: نشر نی،
- ریتزر، جورج(۱۳۷۴). **نظریه های جامعه شناسی در دوران معاصر**. ترجمه محسن ثلاثی. تهران: انتشارات علمی،
- شیخاوندی، داور(۱۳۷۹). **تکوین و تنفیذ هویت ایرانی**. تهران: مرکز باز شناسی اسلام و ایران، انتشارات باز،
- شکرخواه، یونس(۱۳۷۹). **تکنولوژی های ارتباطی و جامعه اطلاعاتی**. تهران: انوشه،
- شیلر، هربرت(۱۳۷۷). **وسایل ارتباط جمعی و امپراتوری امریکا**. ترجمه عابدینی. تهران: سروش،
- شایگان، داریوش(۱۳۸۱). **افسون زدگی جدید، هویت چهل تکه**. ترجمه قاطمه ولیانی. تهران: انتشارات فروزانفر،
- فیدر. جان(۱۳۸۰). **جامعه اطلاعاتی**. ترجمه علی راد باوهو عباس گیلوری. چاپ اول. تهران: نشر کتابدار،

بررسی تاثیر فناوری های نوین اطلاعاتی (ماهواره و اینترنت) بر هویت ۴۹

کاستلز، مانوئل (۱۳۸۰). **عصر اطلاعات**. ترجمه احد علیقلیان. ۳ جلد. تهران: نشر طرح نو، گیدنز، آنتونی (۱۳۷۸). **تجدد و تشخیص، جامعه و هویت شخصی در عصر جدید**. ترجمه ناصر موقیان. تهران: نشر نی،

معتد نژاد، کاظم (۱۳۷۹). **وسایل ارتباط جمعی**. تهران: انتشارات دانشگاه علامه طباطبائی، علی اکبر (۱۳۸۳). **مبانی نظری هویت و بحران هویت**. تهران: پژوهشکده علوم انسانی و اجتماعی جهاد دانشگاهی،

محسنی، منوچهر (۱۳۸۰). **جامعه شناسی جامعه اطلاعاتی**. تهران: دیدار،

. یونجی، ماسودا (۱۳۸۴). **نظریه چستی جامعه اطلاعاتی**. ترجمه محمد مهدی زاده. رسانه. **فصل نامه مطالعاتی و تحقیقاتی** وسایل ارتباط جمعی، شماره ۲.

ویستر، فرانک (۱۳۸۰). **نظریه های جامعه اطلاعاتی**. ترجمه اسماعیل قدیمی. چاپ اول. تهران: نشر قصیده سرا،

گل محمدی، احمد (۱۳۸۱). **جهانی شدن و فرهنگ و هویت**. تهران: نشر نی،

Castells.m.(1996).**The rise of network society.the information age.vol11.oxford;Blackwell**

Castells;m(1997).**The power and identity.the in for mation age.vol11.oxford;black well**

Castells;m.(1997).**The ind of millennium. the information age.;vol111/oxford. blackwell**

<http://www.microsoft.com./presspass/features/2000/04>

theorizing globalization;dugals kellner.7

<http://www.gseis.ucla.edu/kellner/papers/theoryglob.htm>

bell and the in formation society.8

<http://www.caslon.com.au./biographies/bell.htm>

<http://www.iranwsis.org/default.asp>

<http://emedial.medianifo.com/emedial>